

Жадид

Tilda, fikrda, ishda birlik!

2025-yil 17-yanvar
№ 3(55)
www.jadid.uz

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

МУНОСАБАТ

БЕҲБУДИЙ БЕРГАН САБОҚЛАР

Ўзбекистон Республикаси Президентининг яқинда қабул қилинган "Туркистон жадидлик ҳаракатининг асосчиси, атоқли адаб ва жамоат арбоби, ношир ва педагог Махмудхўжа Беҳбудий таваллудининг 150 ийллигининг кенг нишонлаш тўғрисида"ги қарорида тарих ва тараққиёт масалалари га этиббор қаратилгани бежиз эмас. Чунки Беҳбудий адабий меросида бу масалалар жиддий муҳокама қилинган. Аслида Махмудхўжа Беҳбудий деган табаррук ном тилга олинганида беихтиёр тарих тирилади. Хусусан, жадидлар ҳаракати, улар очган мактаблар, газета-журналлар, театр, адабиёт, маърифатпарварларнинг илм-фандага, динга, дунёга – умуман, башарият ҳәётининг жуда кўп жабҳалари муносабатлари тасаввуримизда жонланади.

Махмудхўжа Беҳбудий ўз шахсининг ижтимоийлашгани, ўз нафсини енгиг, омма

ОНАЖОНИМ – ТАБИАТ

Халқимиз ерга бирни бериб, ўнни кутишга одатланган. Саховатли она замин тирик жонга ризқ улашиш учун ўзининг бор куч-куватини сарфлайди. Биз унинг неъматларидан баҳраманд бўламиз-у, лекин кўпинча ерни қувватлантириш, яъни тупроқ таркибини минерал ва маҳаллий ўғитлар билан бойитиш зарурлигини унугиб қўяшимиз. Аслида, энг бебаҳо бойлигимиз бўлган ерни севиш, уни кўз корачигидек асрар-авайлаш ҳар бир инсоннинг бурчи. Унга фақатина тириклий ва даромад маёнай сифатида муносабатда бўлиш жаҳолатдан ўзга нарса эмас. "Ерни боқсанг, ер сени боқади" деган мақол ҳам бежиз айтилмаган.

Ўзбекистон Миллий университети Биология ва экология факультети тупроқшунослик кафедраси мудири, биология фанлари доктори, профессор Зафаржон Жабборов билан шу мавзуда сұхбатлашдик.

(Давоми 2-саҳифада).

ТАҲЛИЛ

Инсон ва жамият ҳаётида, ҳалқнинг маънавий дунёсини, онгу тафаккурини юксалтиришда театр санъатининг ўрни ва аҳамияти бекиёсdir.

Шавкат МИРЗИЁЕВ

манфаати учун кураш майдонига отлангани, саёҳатларга чиқиб олам кезгани, дунёкарашининг кенглиги, янгиликка ташналиги, ўзи мансуб миллат ва таваллуд топган Ватан шашни йўлида бекиёс хизматлар қўлгани, замонасининг илфор зиёлиларини изидан эргаштиргани, кўплаб муносиб шогирдлар тарбиялагаги, айнича, ўз миллиатнинг дунёдаги бошқа бирор қавмдан кам бўлмаслигини юрак-юракдан истагани билан бошқа жадидлар орасида офтобдек порлаб ажralиб туради.

Беҳбудийнинг "Тараққий" газетасида босилган "Газета надур" (1907 йил 11-сон) номли мақоласи бор. Вақтли матбуот қадр-қийматини атрофлича тушунтирган Беҳбудий тарихдан мисоллар кептириди. Дунё зиёд аҳли нашр қилаётган газета ва журнallар борасида маълумотлар тақдим этади. "Бу кун Миср, Истанбул, Ҳижоз, Кудус мамлакатларида ҳар хил газетлардан юздан зиёда чиқар", Русияда чиқаётган "ҳар нав жаридада мажаллаларни агади бир мингға етиб балки ўтадур".

(Давоми 2-саҳифада).

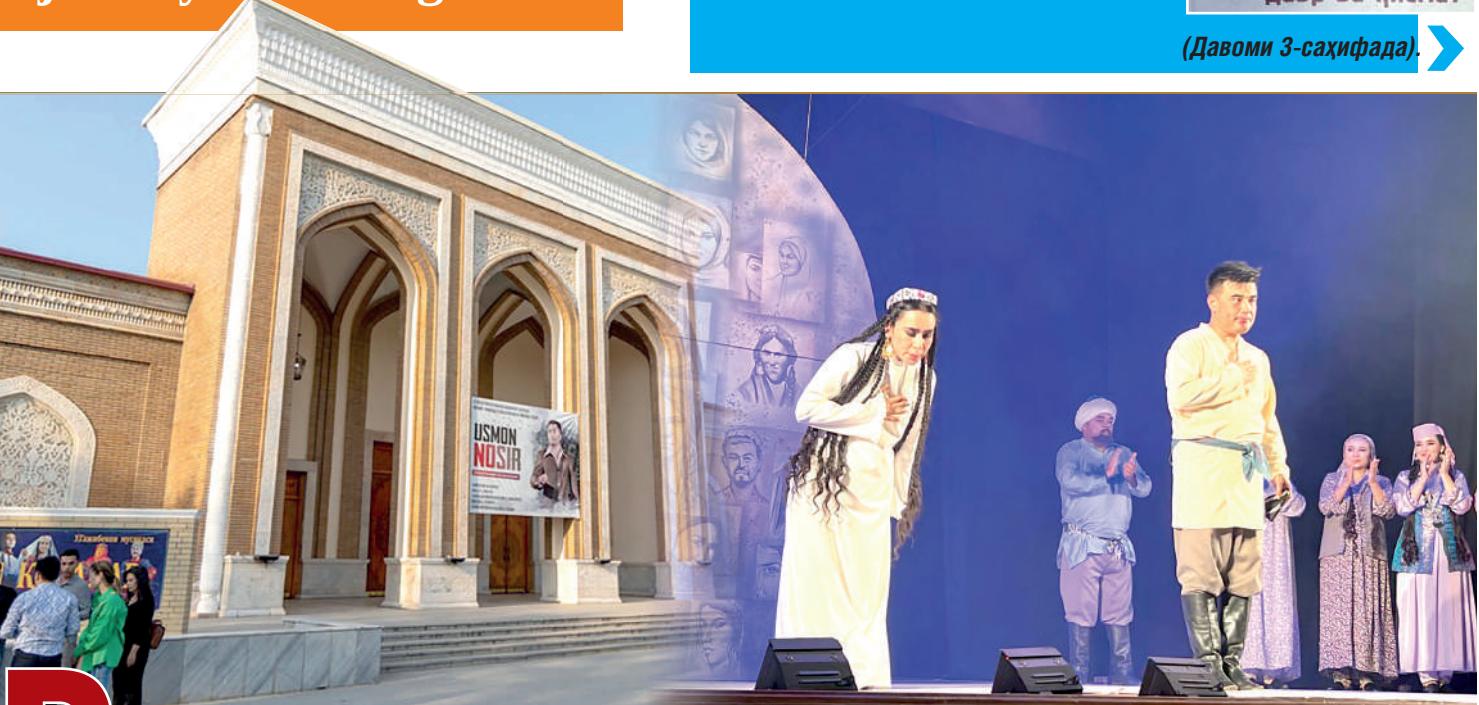
ХАБАРИНГИЗ БОР,

"Jadid" газетасининг аввали сонларидан бирида "Ҳамма ўқияти. Ўқин!" сарлавҳали мақола эълон қилинган эди. Китоб ва китобхонлик таҳлилига бағишлиган мазкур материал кўпчилик юртдошларимиз, зиёлиларимиз орасида қизғин мунозара ва муносабат ўйғотганидан руҳланган ҳолда, мавзуга узвий боғлиқ яна бир масалага – миллий театр санъатимизнинг бугунги ҳолатига чукурро разм солмоққа уриндик. Зоро, китоб ҳам, театр ҳам ягона мақсад – инсоннинг маънавий камолоти учун хизмат қиласди.

Мақола нафқат мутахассислар, балки кенг омма учун мўлжалланган сабабли, театр ҳақида кенгрок мавзумот бериб ўтиш жоиз кўринди.

ТЕАТР ЎЗИ НИМА?

Театр – юончча "theatron", яъни "томошагоҳ" сўзидан олингани бўлиб, чекланган жойда бир ёки бир неча актёрлар ижро этадиган саҳна кў-

ТЕАТР: У ҲОЗИР ҲАМ ИБРАТХОНАми?

риниши орқали томошабинга фикр узатувчи мустақил санъат турнини англатади. Театрнинг ўзига хос ифодадаги ўйини жараённида юзага келадиган саҳнавий воқеадир. Театр томошаси асосида оғзаки ёки ёзма драматурия ётади. Мусиқа, тасвирий санъат, рақс, мъеморлик драматурик материаллар билан бирга театр ҳаётида ажралмас бирликни ташкил этади. Театр драматик, опера, балет, кўфиричоқ, пантомима, мюзикл сингари турли шакл ва кўришишларга эга.

Барча замонларда ҳам театр жамоа меҳнати билан юзага келган. Саҳнадаги ҳар бир асар муаллиф, режиссёр, актёр, балетмейстер, хореограф, рассом, дирижёр, бастакор, бутафор (саҳна жиҳозлари устаси), костюмер, гримёр, саҳна ёнчилари, чирок усталари ва бошқа кўплаб касб эталарининг заҳматли меҳнати билан юзага чиқади.

МАНБАЛАРДА ЁЗИЛИШЧА,
Юнонистон, Хиндистон, Туронда миододан аввали V асрдаёт театр жамият ҳаётида мухим ўртун тутган.

Юнонистонда очиқ майдонларда фаолият кўрсатган илк антик театрлар "амфитеатр" деб атаган. Афина шахрида Дионис театри миододан аввали V асрда курпилан биринчи доимий театр хисобланади. Римликлар юон театр архитектурасини ривожлантириб, саҳна орқа кисмими бешаби янги хусусиятлар кўрсатади. Дастибли театр саҳнада вактичалик бўлган эса, кейинчалик мустаҳкам ва доимий тузилмаларга айланган.

Антик даврда фракат иккى ўйналишида – трагедия ва комедия жанрларида томошা кўрсатган театр асарлари асосан тарихий ва мифологик сюжетлар негизида яратилган ва барча роллар эрకаклар томонидан ижро этилган. Ўз даврининг машҳур драматурглари Эсхил, Софокл, Еврипид юон трагедиясининг асосчилари хисобланса, Аристо-

тофан – комедия қироли сифатида этироф этилган.

Хиндистонда театрсанскрит, ҳалқ театри шаклларида ҳамда "Махобхорат" ва "Рамаяна" достонлари билан боғлиқ ҳолда ривожланган, драматурия ва саҳна санъати ҳақида "Натъяшастра" номли рисола яратилган. Хитойда бундан таҳминан минг йиллар аввал театрлар диний ва сарой маросимларида пайдо бўлиб, ўзига хос драматик санъат шакллари айланган.

МИЛЛИЙ ТЕАТР ТАРАҚКИЁТИ
ҳақида гапиргандা, Ўзбекистон худудида анъанавий театр жуда қадим ва бойлиги, унинг куртаклари ибтидоий жамоа давридаёт ов ба бошқа меҳнат жараённи асос этган тақлийи рақслар, жанговар ва ҳалқ ўйнлари, табият кучларига топниш натижасида юзага келган маросимлар шаклида намоён бўлганини таъкидлаш жоиз.

(Давоми 4-5-саҳифаларда).

ТУПРОҚ – ТИРИК ЖОН

– Очигини айтиш керак, барчамизнинг ҳаётимиз, тириклигимиз тупроқ билан чамбарчаси боғлиқ бўлса-да, у ҳақда кўн нарсани билмаймиз. Шунинг учун суҳбатимиз аевалида тупроқшунослик фанининг моҳияти ҳақида қисқача тўхтамилди ўтсангиз.

– Галингизда жон бор. Ўзим гувоҳ бўлганман, айримлар ҳатто, бу фанни геология ёки археология фанлари билан адаштиради. Ҳолбуки, инсон ҳаёти тупроқшунослик илми билан чамбарчаси боғлиқ. Биология фанлари қаторига кирадиган тупроқшунослик тириклик билан боғлиқ бўлган фан хисобланади.

Тупроқ – бу тирик жондир. Бу галим муболага эмас. Ўзингиз тасаввур қи-

линг, бир грамм соғлом тупроқ таркибида 25 миллиард аадатча микроорганизмлар яшайди! Хўш, бу мўъжиза эмасми? Ана шу ва митти мавжудотлар тупроқка жон бағишилаб, унинг бағрида турфа наботот намуналари барқ уриб ўсишига ёрдам беради. Тупроқ ер юзидаги ҳаёт бардавомлини таъминловчи асосий унсурдир. Муқаддас китобларда инсоннинг ўзи ҳам тупроқдан яратилгани айтиллади. Замонавий илмифан ҳам буни аллақаочан исботлаган.

Ушбу фан тупроқнинг пайдо бўлиши, шаклларини, ўзгариши, ўзига хос хусусиятлари ҳамда унинг бағрида ўсимликлар етиштириш сингари хилма-хил масалаларни ўрганиади.

– Маълумки, Ороп денизининг куриган худудидаги тупроқ ва грунтларнинг шўрланганлик ҳолатини ўрганиш, уларнинг физик, кимёвий ва биологик хоссаларига кўра ўсимликлар экиш худудларини гурухлашнинг имлий асосини яратиш бўйича уч йиллик фундаментал лойиҳа устида иш олиб боряпмиз. Шу кунларда Ороп денизининг куриган кисмидаги қандай ўсимликни қайси вақтда экиш зарурлигини ўрганимоддамиз. Шу орқали у ердаги тупроқ хоссаларини тадқик этиш орқали яшил худудларни кенгайтиришга ўз хиссамизни қўшмокчимиз.

Маълумки, Ороп денизининг куриши миintaқамиздаги ўнг йирик экологик муаммо хисобланади.

(Давоми 3-саҳифада).

ТАРИХ ВА ТАҶДИР

ЖАДИДЛИК МИЛЛИЙ ҲАРАКАТИ

Тил миллатнинг энг катта шабаби тупроқшунослик соҳаси вакилларини ҳам куонтириди. Чиндан ҳам, атроф-муҳитни асраш, аввало, тупроқни муҳофаза қилишдан бошланади. Де-мак, жорий йилда бизнинг кафедраларидан ишлар ҳар қачонидан тиғиз бўлади. Ҳамкасларимиз билан бирга лиқалидик максадидан ташкил этилган. Айни пайтда Инновацион ривожланшилган ташкилнига ҳам алоҳида масъулият юклайди. Чунки атроф-муҳитнинг асосини, аввало, тупроқ ташкил қилиши сир эмас.

– Президентимизнинг мазкур ташаббуси тупроқшунослик соҳаси вакилларини ҳам куонтириди. Чиндан ҳам, атроф-муҳитни асраш, аввало, тупроқни муҳофаза қилишдан бошланади. Де-мак, жорий йилда бизнинг кафедраларидан ишлар ҳар қачонидан тиғиз бўлади. Ҳамкасларимиз билан бирга лиқалидик максадидан ташкил этилган. Айни пайтда Инновацион ривожланшилган ташкилнига ҳам алоҳида масъулият юклайди. Чунки атроф-муҳитнинг асосини, аввало, тупроқ ташкил қилиши сир эмас.

Мақолалар ва хабарларда туркий (ўзбек) тилни бегона сўзлардан тозалаш, нуфузини кўтариш, ўрта турк тилини яратиш борасидаги баҳспар, янги имлони жорий қилиш, босқинчи хукуматнинг иккисозламачи тил юнусига муносабат, тил қоидаларини жорий қилиш масалалари ўрин олган.

Жадидларнинг нуфузли нашри бўлган "Садой Туркестон" газетасининг мухбари Абдурауф Музаффарзода ўзининг "Тил ҳам дин" маколасида туркий тилни ривожлантириш, уни асрар, имло, лаҳжа ва шева масаласи, мактабларда она тилини ўқитишнинг долзарбигини асослаб берган. У тилшунсо ва адабиётшунослар тил ҳақида мақолалар ва рисолалар чоп этиши, мактаб ўқитувчилари мактабда тил дарсларини ўқитиш учун дарсларни ёзиши кераклигини таъкидлаган.

(Давоми 7-саҳифада).

ТУПРОҚ - ТИРИК ЖОН

Бошланиши 1-саҳифада.

Унинг ўринда пайдо бўлган 5,2 миллион гектар шўрхок майдоннинг 3 миллион гектардан ортигри Ўзбекистонга тегиши. Лекин бу жойлар айримлар уйлаганидек гиёб битмас "ўлик худуд" эмас. Сўнгги йилларда "Яшил макон" умуммиллий лойиҳаси асосида амалга оширилаётган ишлар шундан далолат. Биз ана шу ерларнинг тупроқ хоссаларини илмий асосда атрофлича ўрганиб, ўсимликлар экиб кўккартириш мумкин бўлган барча худудларни белгилаб олишимиз лозим.

Шу билан бирга, кафедрамизнинг олима аёллари Тошкент шахридаги маиший чиндиҳоналар атрофчининг экологик ҳолатни ўрганиш ва бу худудларнинг атроф-муҳитта салбий таъсирини камайтириш устида ҳам тадқиқот олиб боришимояда. Қолаверса, биз органик чиндилилардан лаборатория шароитида ўтиб, яъни биокўмир олиш ва уни шўрланган ҳамда кимёвий ифлосланган ерларда кўллаш орқали тупроқ таркибини яхшилаш борасида ҳам мақсадли тадқиқотларни йўлга кўйганим.

- Сўнгги вақтларда ҳазонни ёқишидан кўра, ўғит сифатида фойдаланиши ағзалроқ экани ҳақида кўп гапирилса-да, лекин ҳаммаян бўнга амал қилимаяпти. Ҳўш, мутахассис сифатида бу ҳолга қандай қарайиз?

- Тупроқшунос олим сифатида айтишим мумкини, ҳазонга ўт қўйиш – ерга нисбатан ўта шафқатсизлини. Бу ҳолат экологияяга катта зарар кеттиришдан ташкири, тупроқнинг муайян қисмини бутунлай кўйдириб, жонсиз массага айлантиради. Унинг ўзини қайта тиклаб олиши учун йиллар талаб этилади. Одамларга ризқ-руз берадиган саҳоватли она заминни эъзозлаб, унинг кувватини ошириш ўнрига ўйлаб-нетиб ўтирасдан ўт қўйиш... Бу ҳам етмагандай, "бағри кўйган" шўрлик тупроқка тақорий экинлар экиб, ундан яна хосил кутиш... Бу ишларни ақл билан тушуниш кийин.

Ҳазон ва хас-ҳашак тупроқ учун кони фойда эканига хеч қандай шубҳа йўқ. Чунки дарахт барги органик мoddаларнинг манбай хисобланади. Уларни шунчаки ёқиб юбориши ёки чиндини полигонига олиб бориб ташлаш – тоза ичимлик сувини оқизиб исроф қилишдек гап. Аксинча, бундай бебаҳо табиии ресурсларнан унумли фойдаланиш керак. Ҳазонни тупроқка араплашибиши эса ёнг содда ва ҳарахажаси очим хисобланади. Бундай ҳазонлар ўртача иккича йилда чириб, ер учун нихоятда фойдалари бўлган гумус органик мoddасига айланади. Бугун юртимиз тупроғига айланмана шу модда етишимаяти.

Ҳазондан янада самаралароқ фойдаланиш мумкин. Масалан, махсус усул асосида уни биочар органик ўғитига ёки чувашибонглар ёрдамида биогумусга айлантириш мумкин. Шу ўринда ҳазонга шунчаки кераксиз чиндини сифатида қараш оқибатида жуда катта иқтидор зарар кўрилаётганини ҳам унутмаслик лозим.

Яқинда юртимизда илк бор амалга оширилган ўн иккичилорини органик вактларда ҳазонни тупроқнинг унумдорлиги ошганига гувоҳ бўлдик. Қолаверса, бундай майдонларда шўрланган тупроқлар ҳаракати сезиларни даражада чекланганни ва оғир металларнинг тупроқка салбий таъсири камайтириш кузатили. Таъкидлаш керакки, бу ўғит кўпчилик кераксиз деб хисоблайдиган маиший чиндиндан олингити. Аслида, фалон сўмга сунъий ўғит сотиб олиш шарт эмас, қаловини топиб, бор имкониятлардан унумли фойдаланиш керак, холос.

Табиат – ўзига ўзи табиб. Саховатли замин инсониятга хилма-хил ноз-немъатларни ётказиб берар экан, ўзи уларнинг оддигигина чиндинисига ҳам қоноат қиласи. Фақат биз уни ерга қайтариб беришимиз керак. Аслида органик таркибида эга ҳар қандай чиндини фойдалай ўғита айлантириш мумкин.

- Айтинг-чи, бугун юртимизда тупроқшунос мутахассисларга талаб қайд даражада? Ушбу соҳа бўйича таълим олган ёш мутахассислар эртага иш тошида қийинчиллик дуч келмайдими?

- Ҳозир кафедрамизда агрокимёв тупроқшунослик таълими йўналишлари бўйича талabalар ўқитиляти. Улар университетни тамомлаган, ишлаб чиқариш, педагогика, илмий тадқиқот йўналишлари бўйича фаoliyat кўрсатишади. Ракамлар асосида гирифадиган бўлсан, бакалавриат босқичи битиривларининг 40 фоизи магистратурага ҳужжат топширади, 5 фоизи хориқда ўшиша қизикиш билдиримояда. Уларнинг яримдан кўпроғи эса шу йўналишларни ташкилотларга ишга киради. Масалан, фермер хўжаликлирида, тупроқшунослик ва агрокимёвий тадқиқотлар институтида, агрокимёвия стансияларida, вилоятлардаги қишлоқ хўжалиги бошқармаларида фаoliyat кўрсатиш мумкин. Қуонарли жиҳати, сўнгги уч-турт йил давомидан талабаларимиз ўртасида илмий тадқиқот ишларига

Лекин бугун айрим одамларнинг соғлиғига

рағбат ва қизиқиш сезиларни даражада кучайди. Аксарият битиривларимиз шу соҳада кўпроқ илмий иш қилишга интиляти.

Хуллас, Ўзбекистонда тупроқшунослик соҳаси бўйича иш ўринлари етарли, айниқса, янги ташкил қилинаётган хусусий лабораториялар кластерларда ушбу соҳа кадрларига этижёх юкори хисобланади.

- Баъзи хорижий давлатларда полиз экинларига улар етишиширилган тупроқнинг таркибида қараф нарх кўйилар экан. Аниқроғи, табиии ўғитлар билан озиқлантирилган маҳсулотлар қимматроқ баҳоланади... Ҳўш, биз истеъмол қилаётган маҳсулотлар таркибида олиб борашибишидан кейин қисмий тадқиқотларни назорат қилинадими?

- Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етишириша тупроқнинг ўрин катта, яъни ҳамма ерда ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли. Аниқроғи, ҳаммада ҳам урӯз унавермайди. Ерга нимадир экишдан аввал унинг таркибини ўрганиш керак. Юртимиз тупроғи бошқа давлатларини кидан кескин фарқ қиласи. Бизнинг тупроқларнинг буферлик хоссаси кучли, яъни ерга қадалган ўрги ёттадиганда, ҳосилмадиганда таъсиридан жуда оғизли.

Бошланиши 1-саҳифада:

Милоддан аввалиг I асрдан милоднинг IV асригача Кушон давлатида буддийлик дини билан боғлиқ турли театрларни томошалар мавжуд бўлган. Айротим ибодатхонаси пештодигари чолгучи қизларнинг тасвирлари шуни кўрсатади.

Кейнинг даврларда халқ байрамлари, маҳосимлар, урф-одат ва улар билан боғлиқ томошалар аҳоли орасида кенг тарқалган. Масхара ва тақид театрлари, кўйирчоқ ўйин (чодир жамол, чодир хаёл, фонус хаёл) ва бошقا шу каби томошалар ривожланган.

XX аср бошида жамиятнинг илғор намояндаларни ҳаракати ва миллий драматургиямизнинг тамал тошини кўйган атотки маврифатпарвар Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг машхур "Падаркуш" асари билан янги ўзбек профессионал театри юзага келади. Жадид боболаримиз Ватанимиз тарихининг оғир ва мураккаб даврларida айнан театр санъатини халқнинг кўзини очадиган, уни огоҳликка чакирадиган энг муҳим омиллардан деб билгланлари алоҳида ибратли ходисадир. Абдулла Авлоний раҳбарлигига ташкил этилган "Турон" театри таъсирида 1916 йилда Кўконда, 1919 йилда Андижонда, 1922 йилда Хива ва Бухорода театрлар фаолияти йўлга кўйилган.

ДАРВОҚЕ,

1890 йилларда Грузиядан Тошкентга кўчиб келиб, меҳмонхона бизнеси билан шуғулланган Георгий Цинцадзе бу ерда "Европа" ва "Бельво" номли иккита нуғузли меҳмонхона курган. Кейинчалик "Европа" меҳмонхонасини сотиб, унинг пулига "Колизей" театрини барпо этган. Курилиш 1902 йили бошланиб, 1913 йилда якунланган. 100 ўринга мўлжалланган бино архитектор Э.Ф.Гофман лойиҳаси асосида "немис ренессанс" услубида курилган. Антракт вақтида томошабинор томдаги ёзги фойея чиқишилари мумкин бўлган. Театр қошидаги ресторандар варъете томошалари учун кичик саҳна ўрнатилган.

Бу йил тавалдулдининг 150 йиллик санаси юртимизда кенг нишонланадиган буюк аждодимиз Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг "Падаркуш" драмаси дастлаб 1914 йилнинг 15 январида Самарқандада ижро этилганидан сўнг, ушбу асар 1914 йилнинг 27 февралида Абдулла Авлоний раҳбарлигига худди шу бинода на мойиш этилган.

БУГУНГИ ДАВРДА

театр санъатини ривожлантириш масаласи доимий кун тартибида бўлиб келаётганини кузатиши мумкин. Шу мақсадда давлатимиз ва хукumatimiz томонидан муҳим ҳужжатлар кабул килинган. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 26 майда "Маданият ва санъат соҳасининг жамият ҳәтидаги ўрни ва тъсирини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида" фармони, 2022 йил 2 февралда "Маданият ва санъат соҳасининг янада ривожлантиришига доир кўшичма чора-тадбирлар тўғрисида", 2023 йил 25 декабрда "Аҳолига маданий хизмат кўрсатиш даражасини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида", 2024 йил 22 ноябрда "Театрларнинг жамият маданий ҳәтидаги аҳамиятини ошириши ва улар фаолиятини янада кўплаб-куватлаш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарорлари эълон килинган. Шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг ҳам бу борада катор қарор ва фармойишлари – жами 15 дан зиёд расмий ҳужжат қабул килинган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Театрларнинг жамият маданий ҳәтидаги аҳамиятини ошириши ва улар фаолиятини янада кўплаб-куватлаш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарор билан танишадиган бўлсан, ушбу ҳужжатда театр жамоаларини республика бўйлаб гастроль сафарларига юбориш, драматурглар учун Маҳмудхўжа Беҳбудий ҳамда ёш режиссёrlар учун Баходир Йўлдошев номидаги мукофотлар таъсис этиш, ижодий ҳамкорликни кенгайтиришга қаратилган "Нигоҳ" ижодий лойиҳасини амалга ошириши, миллий академик мусиқи санъатини ривожлантиришга оммалаштириш максадида композиторлар танловини ўтказиши, юқори малакали ижодкорлар, театршунос ва санъатшуносларни маҳорат мактабларини, болалар ва ўқувчи-талабалар учун театр тўғраклари ва студияларни ташкил этиш, театр режиссёrlари академиясини тузиш сингари ўнлаб муҳим вазифалар белгилаб берилган.

Куни кечи матбуотда Мактабчава мактаб таълими вазирлигига 2025 йилдан бошлаб "Турон" мактаб театри республика танловини юқори савиядга ўтказиши, ушбу танловда хусусий мактабларнинг иштирокини ҳам тъминлаш, голибларни муносиб тақдирларни максалаларига бағишлиган йиғилиш бўлиб ўтгани ҳакида хабар эълон қилинди. Бу, албатта, Президент қарори иккроси амалда тъминлашадиган далолат беради.

Айни вақтда, юртимизда Театр арбоблари ўюшмаси, "Театр" журнали фаолияти йўлга кўйилганини таъкидлар позим. Театр жамоаларимиз нуғузли халқаро фестивалларда фаол иштирок этмоқда. 27 марта – Халқаро театр куни юртимизда ҳам байрам сифатида кенг нишонланмоқда.

Театршунослик фари изчил ривожланиб, Санъатшунослик илмий тадқиқот институти, Тошкент давлат санъат ва маданият институтида малакали мутахассислар тайёрлан-

ТЕАТР. уХОЗИР ҲАМ

моқда, театр тарихи ва тараққиётига оид янги тадқиқотлар юратилмоқда.

Давлатимиз раҳбар ташабbusи билан ижодий жамоалар, жумладан, театрлар билан йирик компания ва баёнлар иштироқида "дўстлар клублари" тузилгани яхши самара берганига гувоҳмиз.

Ушбу соҳага мөхр ва ҳавас кўйган ёшларимизнинг истеъоди ва қобилиятини рёбгча чиқариш учун ижодий танлов ва фестиваллар ўтказилмоқда, янги таълим даргоҳлари бунёд этилмоқда. Ҳудудларимизда маданият йўналишидаги олий ўқув юртларининг филиаллари очилмоқда, уларга қабул квоталари оширилмоқда, кам тъминланган оиласларга мансуб истеъододи қизларимизга алоҳида имтиёзлар берилмоқда.

Бу ишларниң барчаси юртимизда театр соҳаси ривожига улкан эътибор қаратилаётганини кўрсатади.

ЎЗБЕКИСТОНДА НЕЧТА ТЕАТР БОР?

Мамлакатимиздаги мавжуд театрларномаларини, келинг, маълумот ва тарғибот учун тўлук кептириб ўттайлик.

Аввало, академик театрлар ҳақида тўхтатасак. Айни пайтда бу юксак мақомга эришган театрлар сони 5 та:

Ўзбек Миллий академик драма театри;

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат академик катта театри;

Муқими номидаги Ўзбекистон давлат академик мусиқали театри;

Ўзбекистон давлат академик рус драма театри;

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат академик мусиқали театри.

Драма, мусиқали драма ва сатира йўналишилари 18 та театр фаолият олиб бормоқда. Мазкур йўналишидаги театрлар асосан пойттахтимиз ва вилоятлар марказларидан, шунингдек, учта шаҳарда фаолият олиб боради, була:

Ўзбекистон давлат драма театри;

Ўзбекистон давлат мусиқали комедия (оперетта) театри;

Ўзбекистон давлат сатира театри;

Андижон вилояти мусиқали драма театри;

Бuxoro вилояти мусиқали драма театри;

Жizzax вилояти мусиқали драма театри;

Наманган вилояти мусиқали драма театри;

Самарқанд вилояти мусиқали драма театри;

Самарқанд вилояти рус драма театри;

Сирдарё вилояти мусиқали драма театри;

Сурхондарё вилояти мусиқали драма театри;

Фарғона вилояти рус драма театри;

Фарғона вилояти мусиқали драма театри;

Хоразм вилояти мусиқали драма театри;

Каттакўғон шаҳар драма театри;

Марғилон шаҳар мусиқали мақом театри;

Қўқон шаҳар мусиқали драма театри.

Ёшлар ва ёш томошабинлар театрлари сони 18 та:

Ўзбекистон давлат ёшлар театри;

Ўзбекистон давлат ёш томошабинлар театри;

"Дийдор" ёшлар экспрементал театр-студијаси;

Ўзбек Миллий қўйирчоқ театри;

"Томоша" болалар мусиқали театр студијаси;

Қорақалпоқ давлат ёш томошабинлар театри;

Корақалпоқ давлат қўйирчоқ театри;

Андижон вилояти ёшлар театри;

Андижон вилояти қўйирчоқ театри;

Бuxoro вилояти қўйирчоқ театри;

Жizzax вилояти қўйирчоқ театри;

Наманган вилояти қўйирчоқ театри;

Самарқанд вилояти қўйирчоқ театри;

Сурхондарё вилояти қўйирчоқ театри;

Фарғона вилояти қўйирчоқ театри;

Кашқадарё вилояти қўйирчоқ театри;

Хоразм вилояти қўйирчоқ театри.

Кўйирчоқ турлиларни мавжуд ҳамда тъминлаш, голибларни муносиб тақдирларни маҳалларига бағишилган йиғилиш бўлиб ўтганини көрсатади.

Лекин масаланинг бошқа жиҳати ҳам бор.

Агар биз миллий томошабинларимизнинг

ушбу санъатга бўлган эҳтиёжини

аҷниблаштириб юртимиздан асосан

тоза мавжуд ҳамда тъминлашадиган

ИБРАТХОНАМИ?

залга чиқинди ташлайди, ҳатто нос туфлайдиганлар ҳам топилади;

томуша тугамасдан залдан намойишкорона чиқиб кетади;

чиқида бошқаларга хурмат кўрсатмайди, худди бино инида қолиб кетадигандай эшикка ҳамма баравар интилади, ҳеч ким чеч кимга йўл бермайди;

гардеробда ҳам талашиб-тортишади ва ҳоказо.

Энг афсусланарли ҳолат, саҳнада шу томошабин учун меҳнат қилган – керак бўлса, кўйиб-ёнган, бунинг учун ойлаб, йиллаб тайёрланган ижодий жамоани томошо охирида кўллаб-кувватлаш маданияти бизда умуман йўқ. Майли, гул-ку бермасмиз, лекин, наҳотки, 4-5 дақиқагина қарсак чалиб туриш шунчалик қийин бўлса? Ихрони якунлаб, муҳлисларга таъзим қилиш учун чиқкан актёrlар запни ёв кувандек тари эттаётган одамларни кўради, холос, ахир улар кимга ҳурмат бажо этиш учун чиқкан эди?

Машхур итальян режиссёри Федерико Феллини: “Томошабин ҳамиша ҳақ, фақат у буни билмаслиги керак” деб ёзганида, албатта, юксак маданияти, санъатни чукур тушундиган, талабчан муҳлисларни назарда туғтан, бу ўринда санъатдан буткул йирок, театрга адашиб кириб қолган “томушабин”-лар назарда тутилмаяпти, асло.

Театр ривожланиши учун аввало томошабин маданияти юқсанлиши керак. Диidi баланд томошабиннинг талаби ҳам баланд бўлади. Бу талаба жавоб бериси учун эса, ўз навбатида, театр жамоаси ҳам изланишига, олдинга интилишга, нимадир янгилек қилишга, бир сўз билан айтганда, ривожланишига ҳаракат килади.

Шу боис, томошабин маданиятини ошириш масаласи таълим-тарбия ташкилотлари, оммавий ахборот воситаларининг этибон марказида бўлиши керак.

Ўйлаймизки, ўтра умумтаълим мактабларида тузилаётган театр тўғараклари ҳам ўқувчиларда маданий савиини, жамоат жойларида, жумладан, театр ва клубларда, турли тадбирларда, кўча-кўйда ўзини мунособ тутини тарбиялаб борса, муҳим ва эзгу бир ишни амалга оширган бўлади.

АСЛИДА, ҳаётнинг ўзи театр, унда ҳамма яшаб – ўзининг ролини ўйнаб ўтади. Кимdir доно – кимdir нодон, кимdir жўшкин – кимdir танбал, кимdir самими – кимdir сохта... ҳар кимнинг ўз характеристери бор. Томошага тушдинги, томошабин ролига кирансан. Аслида, энг юксак маҳорат билан ижро этилган образ ҳам, фикримизча, мана шу – ўз образинда яшаб ўтишидир.

2016 йилги Нобель мукофоти совриндори, америкали қўшиқи ва шоир Боб Дилан айтадики: “Боб Дилан ҳамиша мавжуд эди, ҳатто мен дунёга келишимдан один ҳам. Бу ролни ижро эттаётганим сабаби, эҳтимол, ҳаммадан кўра кўпроқ унга мос келганимдадир”.

РЕПЕРТУАР:
КАНДАЙ МАВЗУЛАР ЕТАКЧИ?

Юқорида давлатимиз томонидан театр санъатини ривожлантириша қанчалик катта ва жиддий этибон каратилиёттани айтиб ўтилиди. Ҳуш, театрларимизда мана шу этибонга ярашса ҳалиқимиз кутаётган асарлар саҳнапаштирилаетпими? Спектаклларда бугунги кун нафаси сезиладими, одамларни ўйлантирайтган, ҳаяконга солаётган жиддий ижтимоӣ муммомлар саҳнада ўз аксионитими?

Дунёда етук санъаткорлар театр моделини, таркиби замонавий асосда қайта тузишга интилаётган бир пайтда, бизда ахвол қандай? Янгиликка интилиш, томошабин этибонини тортадиган ноанъянавий ёндашувлар, изланишлар борми?

Давлат ва жамият театрдан ўзи кутаётган нарсанси олиятнинг? Ахвол: “Мева берармикан, деб тол экибман – мева бермади”, қабилида эмасми?

Кўччилик таникли адаб Собир Абдулланинг “Тоҳир ва Зухра” драмаси узоқ йиллар саҳнадан тушмаганин, ўша асарга ёзилган “Тўйлар муборак” ашулуша ҳозирга қадар тўйларда келинни кутиб олишида ижро этиб келинадиган асосий қўшиқ саналишини яхши билади. Ёки Ўйғун ва Иззат Султон ҳаммуалифларига яратилган “Алишер Навоий” спектаклидаги монологларни юзлаб одамлар ёддан айтиб юрганини кўрганимиз. Бундук мисоллариня кўплаб келтириш мумкин.

Юқорида иккى йилдан бўён Мудофаа, Маданият вазирларини, єзувчилар ушо-

маси, Республика Маънавият ва матрифат маркази ва бошқа тегишли ташкилотлар ҳамкорлигига ўтказиб келинаётган “Ватан манзумаси” номли театрлапаштирилган адабий-маътифий кеча ўн минглаб томошабинни камраб, кенг жамоатчилик ўртасида кучли резонанс ўйғотаётганига ҳаммамиз гувоҳмиз.

“Ўзбек театр санъати қасринга ўхшаш йўқ мэймори Етим Бобоҷонов шогирдларига ҳамиша саҳнага ёғлиз чиқма, деб таъкидлар экан, ўйнаётган ролинг билан бирга юр, уни кузатиб, терғаб бор, дер экан. Бу таълимда катта маъно бор” деб ёзган эди атоқли шоир Туроб Тўла.

Бугун театрларимизда жамият хаётидан ўрин оладиган, одамларнинг типи ва дилидан ўрин олган мана шундай асарлар, образлар, спектакллардан лавҳалар, диалоглар, монологлар, кўшилар борми?

Келинг, юқоридаги саволларга жавоб тоши учун санъатларимизда 2024 йилда саҳнапаштирилган асарларнинг номлари ва муаллифлари рўйхатига назар ташлайлик.

АСАРЛАР:

“Имом ал-Бухорий ва Суҳарно”, “Макр ва муҳаббат”, “Тоғ булбулининг сўнгги хониши”, “Хонумза”, “Қалвак маҳзум”, “Бури ошпаз”, “Тақдир ошиёни”, “Куолнинг армони”, “Алментчи чол”, “Истеъдод кудрати”, “Бальзаминовнинг ўйланши”, “Бобур. Юлдузли тунлар”, “Латта қўғирчок”, “Сен гулсан, жоним”, “Осмон ҳамма гапни эшитди”, “Муҳаббат наволари”, “Бахор согинчи”, “Лазги”, “Лайла ва Мажнун”, “Пушкин тирик”, “Ажаб ҳангомалар”, “Олишув”, “Казбек: қаҳрамон қисмати”, “Юсуфхон қизикин эслаб”, “Ишқ масали”, “Бехат отилган ўқ”, “Танҳо юлдуз”, “Тўда”, “Махтумқули”, “Алдагани аёл яхши”, “Лазги афсонаси”, “Монолог”, “Кўчки”, “Осмондан танга ёқкан кун”, “Овсар”, “Вертолёт”, “Руҳлар исени”, “Чордарвеш”, “Ревизор”, “Ажиниёз”, “Оролим менинг”, “Жар”, “Жумагул”, “Автоҳолоқат”, “Бузруқ ҳақида афсона”, “Учбурчак”, “Оққуш қўшиғи”, “Кулгу академияси”, “Осмоннинг эгаси бор”, “Чехов ҳазиллари”, “Она”, “Хазилкаш шоҳ”, “Зебуннисо”, “Альвидо, болалик!”, “Сабъай саёр”, “Садоқат”, “Икки бойга бир малай”, “Ер барбирий айланаверади”, “Сенга интизорман”, “Бир кунлиғи бахт”, “Боғласанғиз боғланай”, “Ишлагандай бўйлайлик”, “Танҳо қайик”, “Ромео ва Жулъетта”, “Турқистон болалари”, “Кичик фоъзи”, “Севги сабаби”, “Жадидлар. Сўнгги кунлар”, “Майсаранинг иши”, “Аршин мол олан”, “Ўйдаги гап кўчада”, “Дилдор”, “Оқибат”, “Адвокатлик осоними?”, “Алишербек ва Ҳусайн”, “Шоир қалби”, “Муқаддас бахор”, “Евгений Онегин”, “Скапенинг найранглари”, “Чўлпон”, “Биринчи қалдирғоч” (“Маъсума”), “Кўнгил ишқ истайди”, “Кекса хоним ва ўғри”, “Давлат болалари”, “Муҳаббатга ўйғирлган умр”...

АЙНИ ВАҚТДА,

2024 йилда ўзи томошабинлар учун 60 дан зиёд спектакль яратилиган. Улар орасида “Буқо Беруний”, “Темурбекнинг болалиги”, “Али Күшчи”, “Кичкина шаҳзода”, “Мен учувчи бўламан”, “Билимдонлар масканидан мўъказилар”, “Сөхрэли белгилар мамлакати”, “Меҳр ила сеҳрланган жойи”, “Она табиат ва жаноб Метал”, “Нонни босган қизалок” сингари асарлар муваффақияти саҳнапаштирилган, болаларнинг онгу дунёкарашини ўстирадиган спектакллар сифатида ётироф этилган.

САҲНАНИ СЎЗ ҲАРАКАТГА КЕЛТИРИДИ
Бу сўзнинг боши эса афишида, спектакль номида оқи этади. Сарлавҳа – ярим асар, деган гаплар ҳам бор. Аксар ҳолларда сарлавҳаси, яъни номига қараб асар мазмунини билиш, ҳеч бўлмаса, тахмин қилиш мумкин.

Юқорида бир йил давомида ётироф этибониша саҳнапаштирилган асосий асарлар рўйхати келтирилди (рўйхатга кирмаган спектакллар бўлиши мумкин).

Энди бу рўйхатни яна бир марта жиддий таҳлил қилиб чиқинг. Сизни қизиқтирган, боришиниз ёки фарзандларнингизга тавсия қилишингиз мумкин бўлган асарлар номини беlegilan.

Айтинг-чи, нечта асарни белгиладингиз? Белгилаганингиз белгиламаганларидан кўпими – озими?

Энди ушбу асарларнинг муаллифларини келтириб ўтамиш. Ўйлаймизки, бу рўйхати ҳам театрларимиз репертуари ҳақида яхшигина таассустур.

Лекин яна савол тугилади. Мана шундай асарлар нима учун оммалаштирилмасдан, битта саҳнанинг ўзида қолиб кетади?

Мисол учун, “Дийдор” ёшлар экспрементал театр-студиясида кўйилган “Автоҳолоқат”

ўзингиз билган ёки сизни иходи қизиқтириши мумкин бўлган муаллифларни белгилаб, шу асосда таҳлил қилиб чиқиши таклиф этамиш.

ХОРИЖИЙ МУАЛЛИФЛАР:

В.Шекснір, К.Гольдлони, Ф.Шиллер, Х.Андерсен, Мольер, А.Сент-Экзюпери, Г.Гауптман, У.Гібсон, Н.Гарнет, Г.Андерсен, Ақа-ука Гриммлар (иккита асари саҳнапаштирилган) Г.Маркес, Ж.Кокто, Т.Уильямс, Ф.Дюреннматт, Ф.Аррабаль, Ж.Лада, А.Лингерд, Х.Стойчев, А.Пушкин (иккита асар), Н.Гоголь, П.Чайковский, А.Картава, А.Куприн, Й.Селезнова, Г.Павловский, С.Маршак (иккита асар), М.Зощенко, А.Чехов (иккита асар), М.Кузьмин, А.Рибников, Т.Жўхануғли (иккита асар), Г.Горин, А.Островский, С.Аксаков, О.Михайлова, И.Стравинский, В.Савин, М.Личковская, К.Димонов, А.Метелёва, Л.Лопейска, Г.Кручкова, Й.Сперанский, М.Долоко, Л.Ионов, А.Зайцев, Р.Ҳамроҳ, К.Митани, Нгуен Динь Тхи, А.Файзий, А.Сагерели, М.Байжиев (иккита асар), С.Раев, Д.Филиппович, Т.Ҳаким, У.Гаджибеков, Н.Гарнет, А.Доган...

МАҲАЛЛИЙ МУАЛЛИФЛАР:

А.Авлоний, А.Кодирий, Х.Х.Ниёзий, М.Ашрафий, Ҳ.Олимжон, С.Аҳмад, П.Қодиров, Э.Воҳидов, Т.Қайиқбергенов, Т.Малик, Ш.Бошбеков, Э.Аззам, У.Азим, И.Мирзо, Ж.Махмуд, Ш.Ризаев, Ҳ.Муҳаммад, Ҳ.Расул (учта асари саҳнапаштирилган), О.Салимов, Н.Қобул, Ҳ.Қорқобил (учта асар), Ҳ.Хушвактov, А.Кабулов, М.Эргашева, Р.Фарҳодий, Ҳ.Сиддик, Р.Муҳаммаджонов, Н.Курбонова, К.Турдиева, Т.Ҳожиев (иккита асар), Р.Абдураҳмонова, Р.Алланазаров, Н.Аббоссон (учта асар), Қ.Муҳаммадизро, О.Тоқибоева, Т.Жабборов, Д.Ҳакбердиеv, Г.Матёкубова (иккита асар), Э.Норсафар, И.Ўрмон, С.Одилов, Ҳ.Этамбердиев, Б.Матнӣзоз, Қ.Болтаев, Н.Абдураҳмонов, О.Якубов, У.Отажонов, Ш.Файзулаев, М.Полвонова, Н.Генжебеков, У.Ўсаров (учта асар), Ж.Махмудов, Л.Наврӯзов, Г.Нажидова, Ҳ.Охунов, Ф.Мирзабаев, А.Ниёзов, Н.Муҳаммединов, Қ.Заретдинов, К.Раҳмонов, Г.Раҳмонова, Н.Ҳабибулаев, С.Сироқидаров, Т.Рахматулаев, Г.Истамова, А.Хуррамов, М.Рўзиев, Н.Казакова, Ҳ.Зияєва, М.Ашурова, М.Мўминова, Ш.Ибрагимов, М.Искандарова, Ш.Маҳкамов, К.Дилмонов, И.Содиков, А.Жаксимуратова, А.Рахат, Н.Рахимов, Н.Маҳкамова, А.Холмўминов, Ш.Файзулаев...

Шунингдек, ўзбек ҳақ эртаклари асосда бир неча спектакль саҳнапаштирилган.

БУ РЎЙХАТ

шунчаки келтирилмади. Ўйлаймизки, спектаклнинг номи билан танишган ўқувчида 2024 йилда театрларимизда саҳнапаштирилган асарларни ҳақидаги дастлабки таассуротлар пайдо бўлади. Қолаверса, муаллифлар рўйхати ушбу таассуротларни янада тўлдиради.

Рўйхатга кўра, барча театрлар репертуарлари гоявий-бадиин жиҳатдан талаб дарзасиди, деб бўлмайди. Улар орасида томошабинни ўйлантирадиган, мушоҳадага чорлайдиган, унинг маънавий оламини юқсанлиши келтирилдиган асарлар билан бир категорда, миший мавзулардаги, осонигина қабул қилинадиган ёки енгил-елли кулигига асосланган асарлар ҳам, афсуски, йўқ эмас.

(Бу ўринда 2024 йилдан аввал саҳнапаштирилган, лекин намойшини давом этадиган асарлар келтирилмагананинни эслатиб ўтамиш.)

Машхур адаби Франц Кафка айтганидек, “театр ҳаётга таъсири кўрсатмоғи” учун кундамилик турмушдан кучлирор, жўшқинро бўлмоғи лозим. Ўқ узишда мўлжал доими нишондан юқориридан оғизнади.

АЛБАТТА,

утган йил давомида саҳнага кўйилган спектакллар орасида, масалан, “Лаз

ХИҚОЯ

...Бунга дудланган балиқнинг алоқаси йўқдир – кеча кечкүрун еса бир туор еб, устидан ярим стакан қайнаған сув ичди, холос. Абдимумин роса манзират киласам ўзини тийди: имтиҳондан ўтиб олайлик, кейин; балки пиво билан кўйиб урармиз. Буни эшитиб кўзлари чақнаб кетган ҳамхонаси лаб-лунжини йигиштиролмай қолди; афтидан, пиво деса ўзини томдан ташлайдиганлардан. Аммо шу болага тан бериш керак: энсангни қотирганча, пиёла-пиёла чойни ҳурриятлиб итган кўйиб телевизор қаршииси тоңгаг қадар қимрламай ўтириб чиқади; бэзсан, эрталаб бадрағонага боришини унтиб кўйса ё эринса ҳам кун бўйи ўша томонга қадам босмай юраверади... Балки нонушта чоги ичган бир пиёла чойи сабабдир. Бироқ тонг сахарда бирор нима эмаса бўлмасди, ахир шу билан тушгача оғизга ушок ҳам олопламида.

Хўш, институттага иккى автобус алмашиб, бир соатда етиб кеди. Лекин кабул комиссиясидагиларнинг "Соат оптида шу ерда бўлишларин шарт!" деб ваҳима қилганлари, унинг бекатдан бу ёгига "Кечикиб қолмайда ишиклиб!" дега обенин кўлга олиб чопганлари бекор экан: айтилган вақтдан чорак соат ўтиб кетган бўлишига қарамасдан, ҳали одам кам эди.

Нихоят соат еттидан бошлап абитуриентларни сафга тиза бошлади. Назир гурухи рақами ёзилган тахтанинни кутариб олган новча қиз ортига келиб турди.

Бир соатлар ичida гуруҳдагиларнинг тахминан ярмидан кўргири гиганди. Узун бўйли, енгли кўк кўйлак кийиб, бўйнинг суратли бейжик осиб олган, интича мўйловли асабий домла тинмай на гурухдан бу гурухга ўтар, болалар сонини текшириш, давоматдан кўнгли тўлмәтган бўлса керакки нуқул уҳ тортиб, норози тарзда тўнгиллагани-тўнгиллаган эди. Домла ёндан шошиб ўтавётган маҳал Назир унинг бейхигига кўз ташлаб, катта ҳарфларда ёзилган фамилияни ўқишига улгурди: "Джаббаров". Демак, Жабборов.

Тўқизга йигирма дақиқача қолганда гурухларни иккарга киритиш бошланди. Иккى соатдан ортикроқ тик тириб, ёқлари, бели увишиб-оғриб кетган бўлсада, ҳали Назирнинг кайфияти кўтариини эди. Илло, у кайта-кайта сўраб-суршириб, аник билиб олган: ҳозир биринчи текширувдан ўтиб дарвозадан киришади, кейин, иккинчи текширувдан ва хоналарга – бу жараённи бошдан ўтказиб бўлган талабалар "аудиторияларга" дейишарди оғизларни тўлдиришиб – олиб кириш олдидан тез анави жойга ўтиб келишига изн беришади.

Бироқ... камбағални тұяниг үстида ҳам ит қопади, деганлар рост шекили: айнан Назирнинг гурухидан кимдир кечикаётган эди. Ҳамма кириб кетди, фақат Жабборовни баттар ғазаблантирган кўйи шу гурухда битта абитуриент етішмасди.

Ахийри узоқ кутилган абитуриент чопиб етиб келди ва кутириб кетган, уриб юборгудай важоҳатдаги домла қаршииси зўр берисиб ўзини оқлашта тушди: такси, "пробка"... Бироқ Жабборов унинг баҳона-сабабларини эшитиб ҳам ўтишмасдан, абитуриентларни шиддат билан ичкарига бошлади.

Гурух аъзолари иккинчи текшируvдан ўтиб, бино кириш эшигига яқинлашиши да ва ашунда Назир даҳшат билан дамо-дам соатига қараётган Жабборов ҳаммани бирданга имтиҳон ўтадиган бинога олиб кириб кетаётганини кўрди. Ваҳоланки... Бунга дудланган балиқнинг алоқаси йўқдир – кечкүрун еса бир туор еб, устидан ярим стакан қайнаған сув ичди, холос. Эрталабки бир пиёла чой... Балки ҳаяжонланаётгани сабабдир... Йўқ, буна шамоллаган чап бўйраги айборд. Мана, ҳозирдан ачишиб оғрияпти. Ўша, ўтган қаҳратон қиши акаси билан далага яхоб суви кўйишига чиққанида куни билан титраб-қалтираб юровериб, сувукка оғдириб кўйган бўйраги. Инчига бир қошиқ суюқлик тушса бас, тўғридан-тўғри ташқарига чиқарип юборишга шошадиган бўйраги...

Хайрият, бадқовоқ Жабборов биринчи қават ўйлаги бошида тўхтади, яна бир бор соатига қаради, сўнг, йўлдан кўз узмай эълон килди:

– Беш минут кутамиз. Жим!

Холбуки, шусиз ҳам ҳамма нағасини ичига ютганди.

Беш дақика, уч юз сония... Кўн нарсага улгурса бўлади, кўн нарсага... Назир бу сониялар ўзи учун сўнгти имконият эканлигини хис қилди. Кейин, хонага кириб кетишиша, уч соат ташқарига кўйишмас экан. Уч соат-а...

Ваҳимадан дир-дир титрай бошлаган Назир бир қадам олдинга чиқди.

– Домла...

Жабборов ўтирилди.

– Нима дейсан? – деди у ўшқириб.

– Мен... бориб келсам...

– А? Қаёқка? Катта холангнинг уйигами?

Абитуриентлар сафида пикрларган кулиг овоздлари эшитилди, аммо Назир ҳозир бунга эътибор берадиган ахволда эмасди.

– Ҳожатхона...

Жабборов бужмайиб қолган абитуриентга қаршииси да ғадор халқ душмани тургандай адоксиз газаб ва нафрат билан, тириклийн ғажиб ташлайдиган ўқрайиб қараб, бакирди:

– А? Нима деб мингирляпсан? Бундай ўзбекчалаб гапир!

Айтган сўзимни тушунмади деб ўйлаган Назир жон алпозда:

– Туалет... – деди.

– Шу пайт қистаб қолдими? – Жабборов ғижиниб атрофга аланглади: – Ўтиб кетибизм-ку... Бир камим энди сенларнинг орқалариндан памперс кўтариб юришим қуловди. Безразмеридан...

Домлага ёқмоқ қасидами кимлардир зўр ҳикмат эшитгандай ошкор хушомадли ҳи-ҳилашди.

– Менга ҳара, бола! – ўдагайлади Жабборов. – Тест "Эс-332" хонада бўлади. Ўқдинги?

Ҳеч нарсани уқмаган бўлса-да, Назир шошиб бош иради:

Жабборов таъкидлади:

– "С" эмас, "эс". Эслаб қолган бўлсанг мингга кўйиб қаватга югар! Ана зина. Кейин учуб учинчи қаватга туш. "Эс-332" хонага. Марш!

Назир уч ҳатлашда зинапояга етиб келди ва иккича

пиллапояни бир қилиб сақраган кўйи юқорига чопди. Иккинчи қават... учинчи... тўртнинчи... ва ниҳоят... Аммо бу нимаси? Бино тўрт қаватли эди. Юқорига олиб чиқкан зина берк эшикка тақалиб тугарди; ён томондаги кир деразадан том кўриниб туриби.

Назир зина тутқинига беҳол суняниб қолди. Нахотки... нахотки доима адашган бўлса...

Шу сонияда... Назирнинг димогига пешоб иси урилганда бўлди. Нахотки... Йигит шошиб атрофга алланглади. Ҳеч ким кўринмади. Улгуради... Назир кўлини шими занжирига юборган маҳал бирдан тўхтаб қолди. Йўғ-е... Қишлоқда минг қистаса ҳам одамларнинг уйи ёнида тутул, томорқасида ҳам бу ишни қилмаган банда шундай жойда... Үқийман деб келиб... олий маълумот оламан, маданиятли одам бўлмаман деб келиб... Домла адашган, тўртнинига юнга бешини деб юборган...

Назир пастга отилди ва тўртнинчи қаватнинг кимасиз узун йўлни бўйлаб йўргалаб кетди. Эшиклар... эшиклар... аммо биронтасида ўша беғли йўк...

Адои тамом бўлган Назир орқага чопди ва учинчи қаватга тушди-ю, йўлакда ҳеч ким кўринмагач, биринчи дуч келган эшик рақамига қаради: "С-302". Унда "эс" и қаерда экан? Ўнгдамикан, чандамикан?

Назир "эс" ҳарфли ҳонани қидириб кетди. Аксига олиб, йигитни баттар ваҳимага солган кўйи ҳамма эшикларда факат "с" ва яна "с" эди. Тополмаса нима қилади? Ё шунинг ўзи "эс" мikan?.. Йўғ-е, ахир, у ўқиган алифбода "с" ҳарфи "s" билан белгиланарди-ку... Де-

ни тақиди ҳал бўлаётгандай узоқ, жуда узоқ ўйланниб тургандан сўнг маҳсус қутидаги конвертлардан бирини шошмасдан сурғуб олди. Шундан кейинги тест са-воллари ёзилган қофозлар тарқатили.

Саволларни очиб ҳам кўрмаган Назир кўл кўтарди.

– Нима гап, йигитча? – меҳрибонлик билан сўради оқсоқ доима.

Ҳижжалотдан юзининг лавлагиси чиқиб кетган Назир ўрнидан турди.

– Анави... – у мақсадини тушунтириш учун чиройли-рок, адабийроқ сўз қидириб каловланди: – мен... шамоллап келсам дегандим...

Ҳа, Назир айнан шундай деди. Зоро, у ўтган йили учарига келган бир шаҳарлик меҳмон шундай деганини ўз қулоги билан эшитганди.

Домла Назирга дикқат билан тикилди:

– Яъни, нима демоқнисиз, марҳамат қилиб аниқроқ айтсангиз.

Фикрини тушунтиrolмаганидан баттар ўсал бўлган Назир очиғига кўчди:

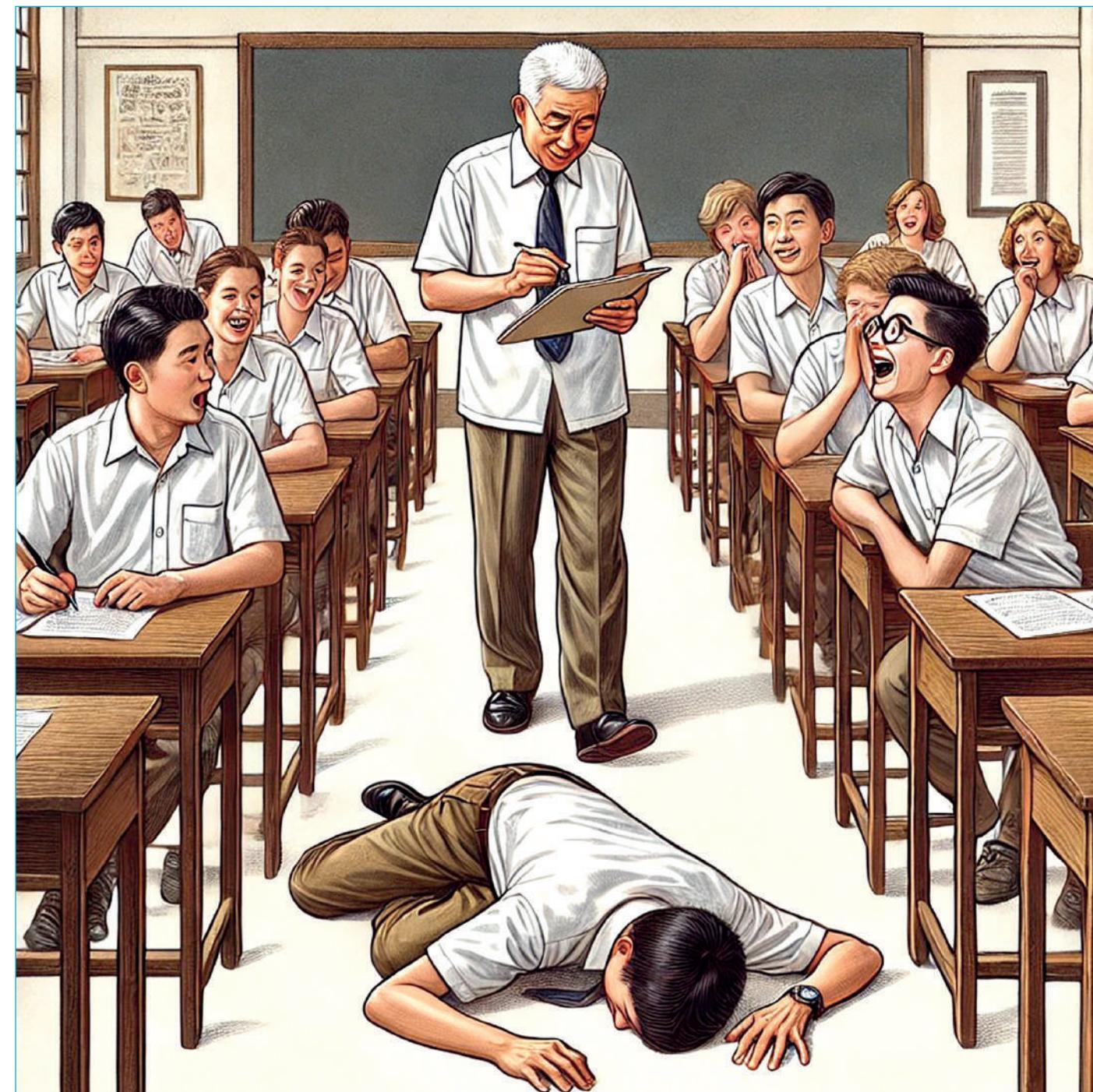
– Ҳожатхона бориб келсам...

Кимлардир яна пиқирлаб кулиб юбориши, қизлардан бирни юзини чимиди, "Вой ўйай..." деб қаттиқ шивирлади, шу қадар қаттиқ шивирлади, уни бутун аудитория эшитди.

Оқсоқ доима ўрнидан турди.

– Йигитча! – деди у айтётгандай сўзлари ҳақлигига заррача ҳам шубҳа қодирмайдиган ўта жиддий оҳанг-

ЭС

Суратни сунъий интеллект чизган.

мак, ё ҳақиқатан "эс" ё бўлмаса "е" ни топиши керак...

Ахийри ҳозиргина ўзи ўтган йўлак адогидан пилди-раб кетаётгандай домлага кўзи тушган Назир нажот фарштасига пешвуз чиқишига шошгандай шу томонга юргуди.

– Ҳой бола, ҳалим юрибсанни кар кўйдай тенти-раб? – описданоқ дўйнди Жабборов. – Мен сенга "Эс-332" хонага кел дегандим-ку. "С" эмас, "эс"? "Эс"? Ўзбек-чалаптадим-ку, галвар!

Йигит вазияти тушунтириш учун оғиз жуфтлади, аммо улгурмади: домла унинг билагидан маҳкам чан-гаплаб олиб, диконглатиб судраб кетди.

– Барibir қишлоқлигинга борасан-да! – бутун йўлакни бўшига кўтариб ўшқириб Жабборов. – Сендейларга ўқиши ҳам хайф! Институт ҳам хайф!

Назир то ўзини ўнглаб, бир оғиз гапиргунга қадар домла "С-332" деб ёзилган эшикни очди ва йигитни ичкарига итариб киритиб юбораркан:

– Шу группадан! – деди ва лол-караҳт ахволдаги абитуриент ортидан эшикни тарсиллатиб ёди.

Доска ёнида ўтирган уч домладан бири Назирдан фамилиясини сурди, сўнг, қоғозига қараб текшириб кўргади, эннинг жонига кўрсатди. Назир маҳтоди одамдай гандирлаклаб бориб ўтириди.

Қолгани тартиб бўйича кечди. Қабариқ кўзойнакли оқсоқ домла имтиҳон вақарларини тўлдириш тартиби-ни узоқ, эринмасдан тушунтириди. Оёқларини бир-бира-га қисиб ўтирган Назир бу орада анави жойга камиди тўрт маротаба бориб-келишига улгуришини чамаларди. Ё ҳалим руҳсат сўраб кўрсамикин... Йўғ-е, ўзи кечикиб келган бўлса...

Бир домланинг тақлифи билан ҳовлида гурух рақами ёзилган тахтачани кўтариб турган новча қиз шошилмасдан, тошбақа қадам билан доска ёнига чиқди ва баай-

да. – Мен етий йилдан бери тест имтиҳонларида қатнашаман. Бу йиллар ичida сизга ўшшаган муттаҳам ўйинчиларнинг, ҳеч-хе, қанчасини кўрмадим, қандай мугомбилирларни гувоҳ бўлмадим, айтаверсан бир китоб бўлади. Лекин айтиб қўйя ва бу гапимни кўлғингизга ҳам етказинг: сизга ўшшаганлар шоҳида кириши!

Бариси кетиб юриши! Буни қандай өплагансизлар, билмайман, аммо бошни нарсани аниқ билди туриман: шеригингиз ҳозир ҳожатхона

МУЛОҲАЗА

...Университетда таҳсил олаётган жиянимнинг савол аралаш сўргани ажаблантириди: “Бу.. номлари абдайлаштирилганларнинг ҳаммаси ҳам адодатли одамлар эмас экан-ку!”

Гап ким ҳақида кетаётгани билан қизиқдим. У кўл телефонидаги бир лавҳани кўрсатди. Сарлавҳасига кўз ташладим: “Оқ олтин” қуллари. Пахта мафияси”. Лавҳага икки тарихий шахс сурати илова қилинган – Шароф Рашидов ва Аҳмаджон Одилов. Қизиқиб, беш-олти дақиқа кузатдим ва ҳафсалам пир бўлди. Жиянимга асл ҳақиқат қаерда эканлиги бўйича бироз маъруза ўқишимга туғри келди.

Ижтимоий тармоқларни “ўргимчак уяси”га ўхшатиши. Табиатнинг митти жонивори – ўргимчак қорин қайғусида ошқозонида ишлаб чиқардиган суюқликни ўта нозик илларга айлантириб, ундан турли ва чалкаш ҳандасавий тўрлар тўқиди ҳамда бир бурчагида ногоҳ тўрга тушадиган ўлжани пойлаб ётади.

Ўлжаям узоқ куттирмайди.

Мажозий ҳолатни бугун турли ижтимоий тармоқларда ёйинпангаётган хабар, лавҳа, ток-шоу, блог ва шунга ўхшаш ахборий чиқишиларда кўрамиз. Бу ўринда “ўргимчак” ро-лида бирор қимса. Унинг “улжа”си эса онги шаклланмаган, дунёкараши “Тўйтепадан нарига ўтмаган” ҳар ким.

Интернет фойдаланувчиларини энг кўп ўзига оғидирадиган (манипуляция) киладиган “YouTube” хисобланади. Турлича сиёсий дунёкараш, бузгучилик, фахш, диний экстремизм мазмунидаги жонли ёйинлар билан тўлиб-тошган “YouTube”га бир назар ташласангиз, мисли чангзорга кириб қолгандек бўласиз. Хорижий тилларга “тиши ўтмайдиган” томошабинлар қатлами одатда русча ва ўзбекча контентларга киришади. Айнан ушбу контентларда ги айрим лавҳалар кишини сергак тортириди. Бундай соҳтагарчилик, ёлғонларни тарқатишдан мақсад не? Уларнинг ортида кимлар – қайси мағкуравий кучлар турибди?

Жияним шуурини бузишга уринган юқорида лавҳа айнан “YouTube”да тарқалган (Шу ўринда мазкур ижтимоий тармоқда жуда кўплаб фойдали контентлар, сўнгги вақтларда ўзбек сегментида тарих, адабиёт, ижтимоий ҳаёт борасида мазмунли, тўлаконли кўрсатувлар борлигини ҳам инкор этиб бўйлайди).

“YouTube”га кириб, “излаш” хизматига икки ёки учта сўздан иборат сўровнома ёзинг. Мисол учун, “Пахта иши” ёки “Ўзбеклар иши” деб сўров беринг... Бир зумда шу мазмундаги ўнлаб кўрсатувлар чиқиб келади. Утган асрнинг саксонинчи йиллари иккинчи яримда ҳалқимиз бошидан кечирган сўнгги катагон – “пахта иши” бўйича бир-бирини инкор қилувчи, аксар тухматлардан иборат кўрсатувлар керагидан ортиқ – “ўргимчак тўри”да илашиб...

Йўқ, мустаҳкам ўрнашиб олиб, соддадил одамларни кутиб ётибди. Ўз вақтида далиллар, суд ҳужжатлари билан исботланган ҳақиқатларга бу кўрсатувларда бошқача тўн кийдирилган – собиқ империянинг салкам уч юз миллион аҳолисини арzon кийим-кечак (беланчадги латтадан тортиб кафана қадар) таъминлаган заҳматкаш пах-

Аслида, пахта аталмиш табиат мўъжизаси ҳалқимиз эгнини бузлаш аноссида советлар ўтказган сиёсат “зулм воситаси”га асосланганди. “Деҳқон ёққанда, чўпон ўлганда тинчийд” дейиплиш отасизим ўша даврда ўз мазмунини ўйқотган, деҳқон қора қишида ҳам тиним билмас, аҳоли молхона-ларидан тош қотган чорва гўнгини

ортда қолди – сабоқ мактаби бўлиб шууриимига ўрнаши. Аммо...

Ҳалиям ўша даврдаги шахсларни қоралаш, улар орқали жафоқаш ўзбек деҳқонига қора чаплаш кимга керак булиб қолди? Ўтмиш күлтепаларини қайта ва қайта титкилашдан кимларга наф?

“YouTube” ҳар қандай соҳтагарчиликлар, ёлғонларни ямламай

“YouTube”га киринг!” деб қолди.

Ҳакикатан ҳам ҳозирги қиси фаслида айрим ҳудудларда газ етишмовилиги сабаб вақтича юзага келган муаммоларни пеш қилиб, ундан ўз мақсадлари йўлида фойдаланиш учун “YouTube”да ёлғонларни сиздираётган кимсалар анчагина. Афсусланарлиси, уларнинг аксари ўзимизнинг қоракзулар. Бирлари аламзада, бирлари қаҷондир юртни ташлаб қочган, яна бирлари дордан қочган томошага ўч қавмидан. Ҳар бир муаммодан фойдаланиб, одамлар кўнглига ғулгула соглиш, уларни босха ўйларга даъва қилиш асосий мақсадларига айланган.

...Якнанда ижтимоий тармоқлардаги тақиқланган каналлар рўйхати ўзлон қилинди. Диний экстремистик, ёлғон маълумотлар тарқатувчи, ғазотга чорловчи каналлар қайсиликлар эканлигини билиш, уларга киришдан (айниқса, ҳали онги тўла шаклланмаган ўшларни) қайтариши ҳар бир ота-онанин бурчи. Шу маънода, бундай огоҳлантиришпар мунтазам бериб борилаёттани жуда аскатади. Айнан шундай сайтларга кириганини учун қонунларимизда жазо белгиланган. Аммо...

Юқорида айтганимиз – кечаги кундаги тарихимизни соҳталаштираётган, ундаги айрим шахсларни ёмонотлиққа чиқариси, бугунги куннингизда кора бўёғ чаплашни максад қилган ижтимоий тармоқлардаги сайтлар, блогларга киришни ҳам қонунан тартибга солиси вақти келмадими? Шу ўйсингдан тармоқларнинг ўшлар онига етказётган зарари диний экстремистик тармоқлардан кам эмас-ку!

Тўғри, юртимизда сўз эркинлиги янги қабул қилинган Конституциямизда кафолатланган. Буни миллионлаб фойдаланувчиларнинг ижтимоий тармоқларга эмин-эркин киришлари, ўз фикр-мулоҳазаларни билдиришларида кўяримиз. Айрим давлатларга ўхшаб бизда қайсиидир ижтимоий тармоқ блокланмагани ҳам бунинг исботи. Қолаверса, юртимизда “жаколатта қарши маърифат” гояси устун, яни ҳар қандай ёлғону бўхтонларга қарши босиқлик билан аниқ тарихий далиллар, кун воқеалари тафсилотлари орқали курашиш.

“YouTube”даги бўхтонона кўрсатувлар таъсирига тушган бандалар чандон кўплиги етмаганидек, давраларда ушбу ёлғон хабар, маълумотни дастурхон килиш ҳоллари учримоқда. Чор атрофда бўйлётган воқеаликдан кўз юмб, кимлардир, қайлардандир тарқатабётган ёлғон хабарлар шу сабаб болалаб бораёт. Бу холатни руҳиятшунослар “инсон онгини манипуляция қилиш” дейишиди. Дехқончасига айтсан, онги заҳарлаш, бўхтонлар билан озиқлантириш. Агарда ижтимоий тармоқларга энг кўп кирадиган қатлам айнан ўшлар эканлигини инобатта олсан, бу яхшиликка эмас. Негаки, аҳоли дониш айтмис: “Ёшпар мияси – уруғ қадалмаган унумдор ер, ёшлигида нима экилса, ўша кўкаради” матали бизни ҳамиша сергак тортириши керак. Шундай эмасми?

Рўзимбой ҲАСАН

Jadid
adabiy, ilmiy-masʼifi va ijtimoiy boshlik gazeta

Муассислар:

ЎЗБЕКИСТОН
ҶЕЗУВЧИЛАР ҮЮШМАСИ

РЕСПУБЛИКА МАЊИВАИЯТ
ВА МА҆РИФАТ МА҆РКАЗИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
ЖАМОАТ ФОНДИ

“ШАҲИДЛАР ХОТИРАСИ”
ЖАМОАТ ФОНДИ

Бош муҳаррир:
Иқбол Мирзо

Масъул котиб:
Шуҳрат Азизов

Навбатчи муҳаррир:
Шаҳриёр Иброҳимов

Саҳифаловчилар:
Эркин Ёдгоров
Нигора Тошева

Муаллиф фикри таҳририят фикри билан мос келмаслиги мумкин.

Таҳририятга юборилган мақолалар муаллифа қайтарилмайди ва улар юзасидан изоҳ берилмайди.

Газета 2023 йил 26 декабрда
Ўзбекистон Республикаси
Президенти Администрацияси
хузуридаги Ахборот ва оммавий
коммуникациялар агентлиги
томонидан 195115 рақам
билан рўйхатта олинган.

Кирил ёзувидаги адади – 7 567
Лотин ёзувидаги адади – 12 564
Медиа кузатувчилар – 19 271

Буюрта Г – 139

Ҳажми: 4 босма табоқ, A2.

Нашр кўрсаткичи – 222.

Ташкилотлар учун – 223.

1 2 3 4 5 6

Манзилимиз:
Тошкент шаҳри,
Шайхонтохур tumani,
Навоий кўчаси, 69-й

Телефонлар:

Қабулхона: (71) 203-24-20
Девонхона: (97) 745-03-69
jadidgzt@mail.ru (71) 203-24-17

Jadid_gazetas@exat.uz

“Шарқ” нашриёт-матбаа

акциядорлик компанияси

босмахонаси.

Босмахона манзили:

Тошкент шаҳри,

Буюк Турон кўчаси, 41-й.

Босишига топшириш вақти: 21:00

Босишига топширилди: 20:00

Сотувда нархи эркин.

www.jadid.uz

ДИҚКАТ, ТАНЛОВ!

ЭКОЛОГИЯ, АТРОФ-МУҲИТНИ МУХОФАЗА ҚИЛИШ ВА И҆КЛИМ ЎЗГАРИШИ
ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР ҮЮШМАСИ2025 йил – “Атроф-муҳитни асраш ва “яшил” иқтисодиёт йили” муносабати билан
ижодкорлар ўртасида “Онажоним – табиат” мавзусида ижодий ишлар
танловини ўзлон қилади.

Танловга Янги Ўзбекистонда табиий ресурслардан оқилюна фойдаланиш, уларни қайта тикилаш ва инсон фаолиятининг табиатга салбий таъсирини олиш, санитария ва экологик ҳолатни яхшилаштираш соҳасида амалга оширилаётган испоҳотлар, эркин ва фаровон юртда баркамол авлодни тарбиялаш, ҳалқимизда она Ватанини, унинг неъматларини асраб-авайлаш туййусини кучайтириши, аждодларимиздан мерос ҳаво, ер ва ер ости бойларни, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асрашдек милий қадриятларимизни, ижтимоий ҳаётдаги тарбиялаштиришларни таъсирига салбий таъсирини олиш, санитария ва экологик ҳолатни яхшилаштираш соҳасида амалга оширилаётган испоҳотлар, эркин ва фаровон юртда баркамол авлодни тарбиялаш, ҳалқимизда она Ватанини, унинг неъматларини асраб-авайлаш туййусини кучайтириши, аждодларимиздан мерос ҳаво, ер ва ер ости бойларни, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асрашдек милий қадриятларимизни, ижтимоий ҳаётдаги тарбиялаштиришларни таъсирига салбий таъсирини олиш, санитария ва экологик ҳолатни яхшилаштираш соҳасида амалга оширилаётган испоҳотлар, эркин ва фаровон юртда баркамол авлодни тарбиялаш, ҳалқимизда она Ватанини, унинг неъматларини асраб-авайлаш туййусини кучайтириши, аждодларимиздан мерос ҳаво, ер ва ер ости бойларни, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асрашдек милий қадриятларимизни, ижтимоий ҳаётдаги тарбиялаштиришларни таъсирига салбий таъсирини олиш, санитария ва экологик ҳолатни яхшилаштираш соҳасида амалга оширилаётган испоҳотлар, эркин ва фаровон юртда баркамол авлодни тарбиялаш, ҳалқимизда она Ватанини, унинг неъматларини асраб-авайлаш туййусини кучайтириши, аждодларимиздан мерос ҳаво, ер ва ер ости бойларни, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асрашдек милий қадриятларимизни, ижтимоий ҳаётдаги тарбиялаштиришларни таъсирига салбий таъсирини олиш, санитария ва экологик ҳолатни яхшилаштираш соҳасида амалга оширилаётган испоҳотлар, эркин ва фаровон юртда баркамол авлодни тарбиялаш, ҳалқимизда она Ватанини, унинг неъматларини асраб-авайлаш туййусини кучайтириши, аждодларимиздан мерос ҳаво, ер ва ер ости бойларни, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асрашдек милий қадриятларимизни